

17.12.2014

Dnro 4448/4/14

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

ASIAKIRJAPYYNNÖN KÄSITTELYTAPA KÄRÄJÄOIKEUDESSA

1

KANTELU

Kantelija arvosteli kärjätuomari B:n menettelyä asiakirjapyyntöä käsittelevässä. Kantelija kertoi pyytäneensä Päijät-Hämeen kärjäoikeudelta kopioita kaikista itseään koskevista pakkokeinopäätöksistä ja niihin liittyvistä hakemuksista 29.10.2013. Kantelija sai vastauksen pyyntönsä vasta 15.10.2014 eli lähes vuoden kuluttua - - -. Kantelija arvostelee käsittelyaikaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:n vastaiseksi ja kiinnittää myös huomiota siihen, ettei päätökseen ollut liitetty valitusohjetta.

- . - -

3

RATKAISU

3.1

Selvityksen sisältöä

Kärjätuomari B kertoo kantelijan asiakirjapyyntöä saapuneen kärjäoikeuteen 29.10.2013. Hänelle lähetettiin 11.12.2013 päivätty täydennyskehoitus, jossa pyyntöä pyydettiin yksilöimään. Kantelija toimitti täsmennyksen 23.12.2013.

Kärjäoikeuden 3. osaston osastosihteeri ja yleiskanslia osallistuivat asian selvittämiseen. Kärjätuomari B kirjoitti päätöksen hakemukseen joulukuussa 2013 tai tammikuussa 2014. Sen jälkeen hän jätti päätöksen ja asiakirjat julkipantavaksi osastosihteerille. Kärjätuomari B pyysi osastosihteeriä vielä tarkastamaan päätösluonnoksesta eräitä kohtia. Tämän jälkeen B unohti puuttuvan allekirjoituksen. Hän uskoi, että asia oli hänen osaltaan loppuun käsitelty.

Osastosihteeri jäi eläkkeelle 1.4.2014 ja oli sitä ennen jaksoittain lomalla. Alkuvuodesta hänen entiseen työhuoneeseensa siirtynyt kärjäsihteeri tiedusteli B:ltä työhuoneen pöydällä olevista kantelijan asiaan liittyvistä asiakirjoista. B vilkaisi asiakirjoja ja sanoi asian olevan hoidettu ja että asiakirjat voi arkistoida.

Kesällä kärjätuomari B huomasi, että asia oli edelleen auki hänen työlistallaan. B oli siinä käsityksessä, että kantelija oli saanut vastauksen jo ajat sitten, ja että ratkaisua ei vain ollut numeroitu ja että se oli siksi diaarissa auki. Ongelmaa selvitettyä huomattiin, että päätösluonnos asiakirjapyyntöön ja muita asiakirjoja oli edelleen osastosihteerille kuuluneella työpöydällä. Tämän selvitettyä kantelijalle lähetettiin ratkaisuilmoitus 29.9.2014 ja viimein 15.10.2014 päätös. Asian käsittely kesti siis lähes vuoden.

Päätöksestä jäi puuttumaan muutoksenhakuohjaus ilmeisesti inhimillisen erehdyksen johdosta. Toisaalta kantelijan kirjallisen pyynnön voi tulkita niinkin, että hän ei ole katsonut tarvitsevänsä muutoksenhakuohjetta, koska hän oli saanut tiedon valitusmenettelystä jo ratkaisuilmoituksessa.

Käräjätuomari B pahoittelee sitä, että kantelija joutui odottamaan ratkaisua ja pyytämäänsä asiakirjaa kohtuuttoman kauan.

3.2

Oikeusohjeita

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (jäljempänä YTJulkL) 2 §:n 3 momentin mukaan siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, tuomioistuimessa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999; jäljempänä julkisuuslaki) säädetään.

YTJulkL on erityislain asemassa suhteessa julkisuuslakiin. Julkisuuslain säännökset syrjäytyvät aina siltä osin kuin samasta asiasta säädetään YTJulkL:ssa. Jos jostakin kysymyksestä ei ole nimenomaista säännöstä, sovelletaan julkisuuslakia. Julkisuuslain säännöksistä sovellettavaksi tulevat muun muassa julkisuuslain 13 §:n säännökset asiakirjan pyytämisestä ja 14 §:n 3 momentin käsittelyaikoja koskevat säännökset (HE 13/2006 vp s. 26).

Julkisuuslain 13 §:n 1 momentin mukaan pyyntö saada tieto viranomaisen asiakirjan sisällöstä on yksilöitävä riittävästi siten, että viranomainen voi selvittää, mitä asiakirjaa pyyntö koskee. Tiedon pyytäjää on diaarin ja muiden hakemistojen avulla avustettava yksilöimään asiakirja, josta hän haluaa tiedon.

Julkisuuslain 14 §:n 3 momentin asiakirjapyyntö on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

YTJulkL:n mukaan tuomioistuimen ei ole tarpeen tehdä kirjallista päätöstä asiakirjapyyntöön, ellei sitä nimenomaisesti vaadita. YTJulkL 28 §:n 3 momentin mukaan jos oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava niin vaatii, ratkaisu on tehtävä kirjallisesti 29 §:ssä säädettyssä kokoonpanossa.

YTJulkL 33 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään ratkaisuun saa hakea erikseen muutosta valittamalla samassa järjestyksessä kuin asianomaisen tuomioistuimen pääasiassa tekemään ratkaisuun.

3.3

Kannanotto

Kantelijan asiakirjapyyntöä näytetään käsitellyn käräjäoikeudessa hakemusasiana eli lainkäyttöasiana heti pyynnön saapumisesta lähtien. Pyyntö on saapunut käräjäoikeuteen 29.10.2013, ja sama päivämäärä on merkitty hakemusasian - - - vireilletulopäiväksi.

Käräjäoikeus on lähettänyt täydennyskehotuksen asiassa 11.12.2013 eli noin puolentoista kuukauden kuluttua hakemuksen saapumisesta. Täydennyskehotuksessa on tuotu ilmi julkisuuslain 13 §:n 1 momentin mukaisesti se, että käräjäoikeuden henkilöstö voi tarvittaessa avustaa pyynnön yksilöinnissä.

Täydennyskehotus on lähetetty niin myöhään, että julkisuuslain 14 §:n 3 momentin mukainen pidempikin 30 päivän määräaika – joka on varattu erityisen vaikeisiin tilanteisiin, jollaisesta ei nyt nähdäkseni ollut kysymys – oli jo ylittynyt tuossa vaiheessa. Asiakirjapyyntöihin reagoimiseksi on säädetty julkisuuslaissa lyhyehkö määräaika perustuslain 12 §:ään nojautuvan julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi. Julkisuuslain lähtökohta on mahdollisimman ripeä tietojen antaminen. Lain tarkoituksena nähdäkseni on, että myös mahdolliset asiakirjanpyynnön täsmentämistarpeet pystytään tekemään säädettyjen määräaikojen puitteissa.

Julkisuuslain määräajat tulevat sovellettavaksi myös yleisissä tuomioistuimissa. Kuten hallintoviranomaisissa, myös tuomioistuimissa asiakirjapyyntöjen ensi vaiheen käsittely on tarkoitettu tapahtuvan joustavasti ja nopeasti virkamiestasolla. Tuomioistuimissa tässä ensi vaiheen menettelyyn soveltuvat julkisuuslain 14 §:n 3 momentin määräajat. Määräaikasäännöstä ei sitä vastoin sovelleta enää toisessa käsittelyvaiheessa eli viranomaisen päätöksen antamisessa. Tämä päätöksentekovaihe on luonteeltaan lainkäyttöä (ks. LaVM 24/2006 vp s. 2).

Jos tuomioistuimen virkamies antaa pyydetyn asiakirjan tai jättää sen salassa pidettävänä antamatta, on kyse virkamiehen tosiasiallisesta toiminnasta eikä lainkäytöstä. Kirjallisen ratkaisun tekeminen oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaan pyyntöön ei ole tarpeellista, ellei sitä ole nimenomaan vaadittu. Niissä tapauksissa, kun tuomioistuimelta asiakirjaa pyytäneelle annetaan ensi vaiheessa kielteinen tai osittain kielteinen vastaus, tulee pyynnön esittäneelle tehdä tiettäväksi, että hänellä on oikeus pyytää asiassa kirjallista valituskelpoista päätöstä.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että mainitussa tuomioistuimen virkamiehen tosiasiallisesti toiminnaksi luonnehditussa menettelyssä on sovellettava julkisuuslain 14 §:n 3 momentin käsittelyaikaa koskevaa säännöstä. Kuitenkin jos oikeudenkäyntiasiakirjaa pyytävä pyytää asian ratkaisemista kirjallisesti, on ratkaisun teko tällöin lainkäyttöä (HE 13/2006 vp s. 21, 69 ja 72–73).

Tässä asiassa asiakirjapyyntöjen käsittelymuoto lainkäyttöasiana on ilmeisesti valittu käräjäoikeudessa viran puolesta, ei asiakirjoja pyytävän pyynnöstä. Nähdäkseni tällainen menettely toteuttaa huonosti julkisuusperiaatetta. Asiakirjapyyntöjä koskeva sääntely tähtää siihen, että tietoja pyytäneelle annetaan pyydetty tiedot viivytyksettä tai että hänelle ainakin annetaan nopeasti vastaus siitä, että tietoja ei voida antaa. Menettelyvalinta käsitellä pyyntöä suoraan hakemusasiana johtaa siihen, että julkisuuslain mukainen virkamiestasoinen päätöksentekovaihe jää sivuun, jolloin myös sitä koskevat määräaikasäännöt eivät tule noudatettavaksi. Sen sijaan sovellettavaksi tulee väljempi yleinen vaatimus lainkäyttöasian viivytyksettömästä käsittelystä.

Sinänsä menettelymuodolla ei ole merkitystä asiakirjoja pyytäneen kannalta, jos päätös hakemusasiaan annetaan julkisuuslain 14 §:n 3 momentin määräaikoja noudattaen. Nyt näin ei ole kuitenkaan tapahtunut.

Totean, että kantelijan alkuperäisen asiakirjapyyntöjen yksilöimättömyyden johdosta käräjäoikeus on voinut perustellusti pyytää häntä täsmentämään pyyntöään. Tämä julkisuuslain 13 §:n mukainen hakemuksen täydennyspyyntö olisi tullut tehdä joka tapauksessa eli riippumatta pyynnön käsittelymuodosta hallinto- tai lainkäyttöasiana.

Asiakirjapyyntöön käsittely on kestänyt kohtuuttoman kauan vielä sen jälkeen, kun kantelija oli toimittanut pyydetyn hakemuksen täydennyksen. Käräjätuomari B on selvityksessään tuonut esille viivästysten syyt. Pidän menettelyä näiltä osin huolimattomana ja valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin asianmukaisuus- ja viivytyksettömyysvaatimuksen vastaisena.

Käräjäoikeus on kantelijalle 29.9.2014 lähettämässään ennakoilmoituksessa tuonut esille käräjäoikeuden ratkaisuun tyytymättömän käytettävissä olevan muutoksenhakuineinon. Huomiota kiinnittää se, että vankilan osoitteen lähetetyssä viestissä ilmoitetaan, että ratkaisu ja muutoksenhakuohjeet ovat nähtävillä käräjäoikeuden kansliassa ratkaisun antopäivänä 15.10.2014. Ilmoituksessa mainitaan valittamisesta hovioikeuteen, mutta ei sitä, mistä hovioikeudesta on kyse. Kantelija on vastannut ennakoilmoitukseen todeten, että hän ei pääse hakemaan ratkaisua koska hän on vankilassa, ja on pyytänyt lähettämään ratkaisun Jokelan vankilaan.

Muutoksenhakuohjaus on jäänyt puuttumaan kantelijalle 15.10.2014 annetusta päätöksestä. Pidän menettelyä näiltä osin lainvastaisena Täsmällisen muutoksenhakuohjeen puuttuminen on vaarantanut YTJulkL 33 §:ssä turvatun muutoksenhakuoikeuden toteutumista.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset käräjätuomari B:n menettelyn lainvastaisuuksista hänen tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Jäljennös tästä päätöksestä lähetetään myös Päijät-Hämeen käräjäoikeuden laamannille tiedoksi.